

Відзив

офіційного опонента доктора історичних наук, професора кафедри історичного краєзнавства Львівського національного університету імені Івана Франка Голубка Віктора Євстафійовича на дисертацію Локатир Наталії Миколаївни «Громадсько-політична та наукова діяльність Миколи Шлемкевича (1894-1966 рр.)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук із спеціальності 07.00.01 – історія України

Важливою складовою історичних студій є біографістика. Студії над життєписом конкретно взятої особистості відкривають перед дослідником можливість «наблизити» епоху у якій вона діяла. Власне через особистість можна на мікрорівні простежити глобальні суспільні процеси, взаємозв'язок між загальним та локальним. Сучасна історична наука все більше зосереджує увагу на дослідженні діяльності не просто анонімних «народних мас», а на конкретних особистостях. Окремі з них є знаковими оскільки уособлюють певну історичну епоху, є виразниками її настроїв, а подекуди й безпосередніми учасниками їх практичного втілення. Власне у такому проблемному ракурсі підготована дисертація Н. М. Локатир. Дослідниця взялася за реконструкцію життєвого шляху непересічної особистості якою був Микола Шлемкевич – вчений-філософ, політичний і громадський діяч. Цій людині випало прожити буремну епоху: дві світові війни, національно-визвольні змагання 1917-1921 рр., вимушену еміграцію з Батьківщини. Увесь пережитий досвід він синтезував у своїх глибоко філософських працях, а також у блискучій публіцистиці. Викладені у них ідеї, критичні оцінки, бачення перспектив розвитку української нації та Української держави не втратили свого світоглядного, а навіть практичного значення для сьогодення. Здебільшого науковці обмежувались аналізом окремих його філософських поглядів та фрагментарно торкались громадсько-політичної діяльності. Поза їхньою увагою залишилась громадська та публіцистична діяльність. Відтак не створено узагальнюючого дослідження, у якому висвітлювалася б роль М.Шлемкевича та його місце в українському суспільно-політичному і громадському просторі першої половини ХХ ст. Між тим це період вельми

насичений і надзвичайно динамічний за своїм наповненням. Отже, можна із впевненістю стверджувати, що дисертаційна тема має не лише суспільну значимість а й наукову новизну.

Не викликає застережень сформульовані мета, завдання, об'єкт і предмет досліджень, його хронологічні рамки та територіальні межі. Структура дисертації побудована за проблемно-хронологічним принципом, що у даному випадку є сприйнятливим. Дисертація спирається на хорошу джерельну базу. Н. М. Локатир використала матеріали не лише вітчизняних але й зарубіжних архівосховищ та бібліотек, приватних колекцій. Потрібно наголосити, що дослідниці пощастило розшукати родину М. Шлемкевича – доньку та онуку у м. Кренфорді (США) і почерпнути від них додаткову інформацію, що без сумніву збагатило джерельну базу роботи. У той же час, при аналізі археографії свого дослідження, на наш погляд, доцільніше було б групувати архівні документи за видовими ознаками, а не за принципом неопубліковані/опубліковані. Потрібно віддати належне наполегливості й науковій сумлінності дослідниці у проведенні пошукової роботи джерельного матеріалу адже окремо відкладених фондів, що стосувалися б життєвого шляху М. Шлемкевича не існує. Чимало матеріалів введено до наукового обігу дослідницею вперше. У процесі написання роботи використано епістолярну спадщину, що дало змогу її автору набагато глибше проникнути у психологію особистості М. Шлемкевича, особливості його характеру, взаємини з оточенням. Позитивне враження справляє проведений дисертанткою сумлінний аналіз мемуарних джерел. При цьому Н. М. Локатир виокремила найсуттєвіші риси притаманні характеру і діяльності М. Шлемкевича на котрі звертали увагу ще його сучасники. Загалом джерельна база дисертаційної роботи різноманітна за своїм складом та походженням і цілком достатня для розкриття обраної теми.

Дисертаційна робота свідчить про те, що її автор добре володіє методологічним інструментарієм. Цілком слушно, що Н. М. Локатир базує своє дослідження на засадах антропологізму. Саме такий підхід дає

можливість «пропустити» крізь призму конкретно взятої особистості цілий спектр суспільно-політичних реалій, у яких та діяла, уникнути шаблонів догматичного історіописання, що обмежувалось нагромадженням й аналізом фактів. Відтак мікроаналітичний підхід, який використовує дисертантка у процесі роботи над темою заслуговує схвалення.

Виходячи із жанру біографічного дослідження, дисертантка закономірно розпочинає виклад основної частини змісту своєї роботи із розгляду формування світогляду М. Шлемкевича. Вона наголошує на еволюції його поглядів від русофільства до українофільства, від соціал-демократії до ідеології «творчого» націоналізму і державництва, до заклику піднятися над усіма розмежуваннями «до суспільства духу». Імпонує, що висвітлюючи питання пов'язані із формуванням особистості М.Шлемкевича, автор не обмежилась констатацією факторів, що впливали на цей процес, а ставить на перший план рефлексії самого мислителя на навколишнє оточення. Саме це дозволило дисертантці вивести образ М.Шлемкевича як людини діяльної, а не обмежитись розглядом лише на його філософських і політичних поглядів і тим самим формалізувати постать вченого.

У роботі добре охарактеризована діяльність М.Шлемкевича в іпостасі ідеолога ФНЄ, розкрито його концепцію «творчого націоналізму». Водночас, на наш погляд, автору вартувало б чіткіше сформулювати чи радше конкретизувати тезу у чому полягала різниця між способами практичної реалізації «національної ідеї» у баченні М. Шлемкевича та ОУН (с.89).

У дисертації на належному рівні висвітлено організаторські здібності М. Шлемкевича під час праці у редакціях різних друкованих органів. Автор детально проаналізувала тематику його публікацій, охарактеризувала їх провідні ідеї, простежила еволюцію у поглядах самого мислителя, акцентувала увагу на тому, що центральне місце у ній в останній період діяльності посіла проблема консолідації української еміграції на національно-демократичних засадах. За для цього він пропонував піднятися вище партійних доктрин й ідеологічних суперечок. У зв'язку з цим у розділі

З «Редакційно-публіцистична робота» Н. М. Локатир проводить ґрунтовний аналіз редакторської діяльності М. Шлемкевича, як керівника журналу «Листи до Приятелів», зосереджує увагу на ключових проблемах які він порушував, а також висвітлює позицію яку він займав у їх розв'язанні. Йдеться про консолідацію навколо ДЦ УНР, створення патріархату УГКЦ, плекання української освіти у діаспорі, українське питання у геополітичному просторі. Дисертантка в подробицях розкрила лабораторію редакторської праці М. Шлемкевича провідним мотивом якої було гуртування навколо себе ідейно близьких наукових і літературно-мистецьких сил для котрих служіння українській національній ідеї стало найвищою метою. Очевидно, що редакторська праця М.Шлемкевича може слугувати взірцем для сучасної журналістики коли йдеться про об'єктивне, незаангажоване висвітлення подій пов'язаних з Україною.

Насиченим з точки зору аналізу теоретичних проблем є розділ 4 дисертації «Наукова спадщина». У центрі уваги дослідниці етносоціологічні та етнополітичні виміри української державності у концепції М.Шлемкевича. Простудіювавши історико-філософські праці вченого, дисертантка зосередила увагу на аспектах, котрі не втратили своєї актуальності й у наш час. Н. М. Локатир відзначає надзвичайно цікаву рису концептуальних поглядів М. Шлемкевича: незважаючи на свою прихильність до консервативного напрямку в українській політичній думці, він відкидав заклики повертатися у практичній державотворчій діяльності «назад» до усталених шаблонів (с.147). Варто наголосити, що в дисертації розгляду філософських поглядів М. Шлемкевича приділено значну увагу, і проведено глибокий їх аналіз, що підкреслює належну теоретичну підготовку автора. Особливо це стосується розгляду таких категорій як етнічний менталітет, етнічні стереотипи притаманні українцям, особливості менталітету українців, що опинились у діаспорі, їхня роль у збереженні таких фундаментальних цінностей як «свобода духу й творчості», «політична організованість» котрі треба збагатити новими ідеями й повернути на рідну землю після її

звільнення (с.159). Не менш злободенним для українського сьогодення є проблема протистояння «сходу» і «заходу». Дисертантка особливо наголошує на висновку філософа, що стосується консолідації української нації основою якої повинна стати фундаментальна засада: «Українська держава має встановити такий порядок, що влаштовував би усі класи та прошарки населення» (с.181).

Текст дисертації викладений логічно і зрозуміло. Сформульовані у роботі висновки спираються на достатній фактичний матеріал, є самостійними і аргументованими. Зміст дисертації та її найважливіші положення і висновки розкриті в авторефераті та статтях опублікованих у фахових виданнях.

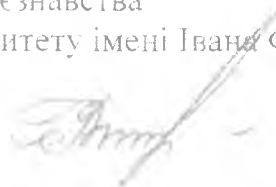
Даючи в цілому позитивну оцінку дисертаційній роботі, можна окрім зазначених вище зауважень висловити наступні побажання. Так, у підрозділі 2.1, висвітлюючи формування суспільних поглядів та життєвий шлях М. Шлемкевича, практично опинилося поза увагою дослідниці приватне життя М. Шлемкевича, його матеріальний статус, повсякденні проблеми. Складається враження, що від народження він був цілком відірваний від житейських реалій. Між тим навчання в університетах Львова та Відня, заняття музикою, а потім філософією очевидно вимагало неабиякої матеріальної підтримки. Потрібно було конкретизувати звідки вона надходила і в яких об'ємах. Із тексту роботи випливає, що М. Шлемкевич будучи студентом взагалі про неї не цікавився. Між тим він навчався у кризові повоєнні роки коли Відень потерпав від дорожнечі, браку житла й інших побутових негараздів. Залишається нез'ясованим і те, хто, чи що спонукало М. Шлемкевича порвати із русофільською ідеологією хоча його батько її дотримувався. Бажаним було б розширити сюжет про роботу М. Шлемкевича на посаді секретаря редакції «Робітничої газети» у 1918-1919 рр. адже події Української революції зробили величезний вплив на його погляди. Це ж стосується цікавого епізоду його повернення з радянської України до Галичини.

Описуючи життя і діяльність М. Шлемкевича у роки Другої світової війни, вартувало б детальніше зупинитись на його ставленні до збройного опору очолюваного ОУН і УПА. Текст дисертації підрозділу 4.1 дещо переобтяжений цитатами. У роботі подекуди зустрічаються повторення сюжетів. Очевидно їх вдалося б уникнути якщо б вона була написана у проблемному, а не проблемно-хронологічному ключі.

Проте зазначені вище зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка є самостійним і завершеним науковим дослідженням, на належному рівні розкриває проблему, відповідає вимогам ДАК України, а її автор Н. М. Локатир заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент,
доктор історичних наук,
професор кафедри історичного краєзнавства
Львівського національного університету імені Івана Франка

Голубко Віктор Євстафійович



Євстафій Голубко

Голубко Віктор Євстафійович

